

Olha Salnikova, Igor Sivokha, Andrii Ivashchenko (2019) Stratehichni komunikatsiyi v suchasnykh viynakh hibrydnoho typu [Strategic communication in the modern hybrid warfare]. *Social development & Security*. 9(5), 133 – 142. DOI: <http://doi.org/10.33445/sds.2019.9.5.9>

Стратегічні комунікації в сучасних війнах гібридного типу

Ольга Сальнікова*, Ігор Сівоха**, Андрій Іващенко***

* Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, проспект Повітрофлотський 28, м. Київ, 03049, Україна, e-mail: olga_salnikova@ukr.net
д.н.держ.упр., старший науковий співробітник, начальник навчально-наукового центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони.

** Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, проспект Повітрофлотський 28, м. Київ, 03049, Україна, e-mail: stratcom@niou.org.ua, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії.

*** Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, проспект Повітрофлотський 28, м. Київ, 03049, Україна, e-mail: ivascha@ukr.net, к.т.н., доцент, старший науковий співробітник Центру воєнно-стратегічних досліджень.

Article history:

Received: August, 2019

1st Revision: September, 2019

Accepted: October, 2019

Анотація: В сучасному світі поєднання пропаганди, дезінформації, психологічного тиску, атак на інформаційні та комунікаційні системи представляють небезпеку не меншу за традиційні системи озброєнь. Результативні сценарії протидії гібридним загрозам базуються на використанні сучасних технологій стратегічних комунікацій, управління суб'єктами воєнних конфліктів, обробки інформації. У статті проводиться

аналіз основних концепцій сучасних війн гібридного типу, визначається місце, мета, завдання і особливості стратегічних комунікацій. Для розробки сценаріїв протидії гібридній війні пропонується інтегроване використання технологій стратегічних комунікацій і рефлексивного управління.

Ключові слова: сучасні війни гібридного типу, стратегічні комунікації, інформаційні технології, рефлексивне управління.

1. Постановка проблеми

1.1. Новизна дослідження.

Війна гібридного типу з використанням широкого набору воєнних і невоєнних інструментів для здійснення тиску на Україну, зміни її стратегічного вибору та існуючого устрою створюють серйозні виклики для національної безпеки. Протидія гібридним загрозам та виявлення гібридних атак на ранніх стадіях – складна задача. Удосконалення технологій протидії гібридним війнам, в тому числі інформаційних і комунікаційних, використання для цього сучасних наукових методологій є актуальною проблемою. У поєднанні з наявністю

суперечливих позицій науковців та практиків з приводу застосування технологій стратегічних комунікацій в протидії гібридній війні, вищезазначене обумовлює необхідність дослідження відмінностей основних концепцій сучасних війн гібридного типу, визначення місця, мети, завдань і особливостей стратегічних комунікацій та розробка на їх основі рекомендацій щодо інтегрованого використання технологій стратегічних комунікацій і рефлексивного управління для протидії гібридній війні.

1.2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Погляди на стратегію сучасного протиборства, коли ідеологічне протистояння пішло в минуле, а ядерна зброя збереглася як ключовий фактор стримування, визначені в широко відомих роботах воєнного теоретика Френка Хоффмана, колишнього міністра оборони США Джеймса Меттіса, професора Лондонської школи економіки Мері Калдор та інших дослідників [1-4]. Важливе місце належить співробітникам корпорації RAND.

1.3. Постановка завдання

З огляду на вищезазначене, ми маємо на меті здійснити аналіз основних концепцій сучасних війн гібридного типу, визначити місце, мету, завдання і особливості стратегічних комунікацій в протидії гібридній війні, запропонувати застосування в сценаріях протидії інтегроване використання технологій стратегічних комунікацій і рефлексивного управління.

2. Виклад основного матеріалу

Гібридні війни плануються і проводяться державними і недержавними суб'єктами з урахуванням того, що їх дії залишаються нижче звичайного рівня виявлення та реагування, чому сприяють високі швидкості, обсяг і доступність інформаційних обмінів. Кожна з таких дій окремо здаються незначними, однак, у сукупності мають на меті занурення країни-мішені в хаос.

На сьогоднішній день не існує сталого визначення терміну гібридна війна, що суттєво ускладнює розробку нормативно-правової бази з реагування на гібридні загрози.

Хоффман Ф. визначає гібридну війну як “фатальний міждержавний конфлікт з тривалим періодом ведення війни нестандартними засобами” [1].

Національна воєнна стратегія США [2] визначає гібридний конфлікт як проміжний стан між міждержавним і внутрішнім конфліктами, якому притаманні бойові дії з такими ознаками:

поєднання звичайних збройних сил і нерегулярних сил для створення невизначеності, перехоплення ініціативи і послаблення супротивника;
застосування як традиційних воєнних, так й асиметричних форм і способів;
участь збройних формувань, які заперечують свою причетність до будь-якої держави.

Гібридна війна відповідає певному діапазону лінійної залежності зміни інтенсивності конфлікту в часі.

Російський підхід [3] до сучасних війн базується на теорії управління воєнними конфліктами. Як регульована (вихідна) величина використана інтенсивність війни, зміна якої носить параболічний характер та десять базових дискретних рівнів, кожен з яких відповідає певному воєнно-політичному сценарію. Рівень несилового міждержавного протистояння включає три сценарії, найвищий з яких за інтенсивністю має назву гібридна війна. Таким чином, гібридній війні відводиться особлива роль точки біфуркації, в якій країна-мішень стає нестійкою до флуктуацій, і виникає невизначеність: або буде стан хаотичним, або країна перейде на новий, більш диференційований і високий рівень впорядкованості. По досягненню цієї точки гібридної війни сторони конфлікту або приймають рішення на мирне врегулювання, або здійснюють перехід до подальшого нарощування інтенсивності бойових дій, включно до глобального конфлікту. Цим визначається загроза гібридної війни як нового виду міждержавного протистояння. Разом з тим, гібридна війна як феномен, який включає різні форми і способи впливу на противника, не може бути локалізована тільки на одному із сценаріїв сучасної війни.

Російській підхід має такі відмінності від західних оцінок:

початок конфлікту визначається з моменту, коли виявляються відмінності інтересів двох держав, це набагато нижчий рівень інтенсивності, ніж той, що використовується в західних визначеннях;

лінійна концепція нарощування інтенсивності гібридної війни замінюється послідовністю параболічного характеру: воєнні та невоєнні операції досягають критичного переломного моменту, а потім їх інтенсивність може знижуватися при досягненні стратегічних цілей.

На думку зарубіжних дослідників, в основу нової російської концепції війни XXI століття лягли методи рефлексивного управління [4-6].

Разом з тим, наведені концепції гібридної війни мають такі недоліки:

відсутність базового елемента;

нечіткі концептуальні рамки;

нездатність охопити комунікації всередині цілісного явища;

невизначеність кінцевого стратегічного положення.

Гібридна війна як процес втручання в прийняття рішень.

Метою гібридної війни є встановлення зовнішнього управління і тотального контролю над сферою державного управління [7], яка досягається шляхом створення доміантним суб'єктом (держава-агресор, група держав, транснаціональна корпорація, синдикат) необхідних і достатніх умов для підкорення об'єкту (держава-мішень агресії, соціальна група, громадянське суспільство). При цьому, не передбачається завдання встановлення повного і тотального контролю над суверенітетом і територією, іншими важливими, але не життєво необхідними атрибутами, за винятком забезпечення капітуляції збройних сил. Визначальну роль в досягненні мети гібридної війни відіграють стратегічні комунікації, основним засобом яких виступає застосування інформації а забезпечувальним елементом – комплекс силових акцій.

Завдання системи управління в умовах гібридної війни – зберегти або ж змінити стан об'єкта агресії відповідно до визначеної стратегії гібридної війни.

Як правило, це завдання досягається за допомогою зворотного зв'язку, тобто інформації про стан об'єкта агресії, впливу на нього зовнішнього середовища і результатів гібридних дій (керуючих команд) [8]. Звідси, основною умовою функціонування структур управління, задіяних в гібридній війні, є рух потоків інформації. Якщо такої інформації мало або вона неякісна та неактуальна, то й процеси управління стають неефективними. Таким чином, ефективність управління в гібридній війні залежить, насамперед, від інформаційного фактору, одним з головних елементів якого є наявність зворотного зв'язку між суб'єктом і об'єктом управління, на основі якого здійснюється координація діяльності всіх структур держави, задіяних у гібридній війні. Без зворотного зв'язку система управління в умовах гібридної війни, взагалі, не буде системою. Принцип зворотного зв'язку передбачає в якості необхідного елемента обмін інформацією. Тому управління в умовах гібридної війни – це інформаційний процес зі зворотним зв'язком. З іншого боку, зворотний зв'язок можна розглядати як потенційний канал інформаційного впливу об'єкта агресії на суб'єкт (державу-агресор), який, безумовно, має стратегічне значення. В умовах протидії гібридній війні цей принцип діє безперервно, оскільки відповідні дії керованої системи впливають на динаміку управлінських актів керуючої системи, постійно враховуючи нову інформацію, що надходить [9].

Рефлексивне управління засноване на теоретичних розробках В.Лефевра [10, 11], який обґрунтовує результативність використання комплексних інструментів, що дозволяють впливати на прийняття противником вигідних іншій стороні рішень внаслідок створення певних ситуацій або демонстрації потенційних загроз. За визначенням В.Лефевра, рефлексивне управління – це “процес, в якому один із супротивників передає іншому підстави для прийняття рішень”. Іншими словами, через комунікації зворотного зв'язку відбувається підміна факторів мотивації противника з метою спонукання його на прийняття не вигідних для себе рішень.

Таким чином, прикладні аспекти рефлексивного управління мають стратегічне значення, є ефективним інструментом ведення гібридної війни та стратегічних комунікацій, можуть мати істотні переваги над традиційними методами використання воєнних засобів. Застосовуючи стереотипи поведінки, психологічні чинники, персональні відомості про командні кадри (біографічні відомості, звички тощо), рефлексивне управління надає можливість збільшити шанси на досягнення перемоги, проте, така тактика вимагає інформації про супротивника з високим ступенем деталізації та якості, включаючи значні обчислювальні потужності та відповідне програмне забезпечення.

До інструментів рефлексивного управління відносяться дії, спрямовані на тонкі, важковловимі та інтелектуальні форми і способи збройної боротьби, ніж на більш класичні поняття. До них відносяться:

- камуфляж (на всіх рівнях);
- дезінформація, провокація, шантаж, компрометація;
- відволікання уваги;
- формування щільного інформаційного потоку, обробка якого потребує значних ресурсів;

введення в стан когнітивного дисонансу з блокуванням функції прийняття рішень;

виснаження ресурсів противника на рішення малозначущих завдань або фейкових загроз;

стимулювання протиріч в середовищі союзників;

приспання пильності (зниження напруги або перенесення процесів в прихований формат);

спонукання до необачних рішень і дій;

психологічний тиск і залякування.

Широке впровадження противником для підтримки прийняття рішень інформаційних систем та імітаційного моделювання не тільки не обмежує застосування інструментів рефлексивного управління, а і дозволяє розширити можливості та результативність впливу. Нечіткі параметри опису реальних ситуацій, відсутність інтуїції, керована інформація в загальних комунікаціях не дозволяють штучному інтелекту при застосуванні рефлексивного впливу знаходити реально ефективні варіанти вирішення складних ситуацій гібридної війни.

Таким чином, в умовах протидії гібридній війні стратегічні комунікації необхідно розглядати як діяльність, яка скоординована на стратегічному (воєнно-політичному) рівні управління і спрямована на управління процесами прийняття рішень як всередині країни (групи країн), так і за її межами з метою досягнення перемоги над противником.

Для досягнення цього стратегічні комунікації виконують дві основних функції:

внутрішню – забезпечують комунікацію з суб'єктами конфлікту;

зовнішню – забезпечують комунікацію з навколишнім середовищем.

Зовнішня комунікація забезпечує стійкість системи протидії. Внутрішня комунікація пов'язана з управлінням воєнним конфліктом, забезпечує постійний зв'язок між суб'єктами і об'єктами управління, що і зумовлює значення інформації. Відсутність достовірної інформації призводить до стагнації структури управління. Вона починає працювати інертно, безрезультатно, що призводить до повного розвалу цієї системи. Отже, найважливішим елементом протидії гібридній війні є процес комунікації, прямий і зворотний зв'язок всіх об'єктів.

Необхідне рішення противника формується шляхом зміни його сприйняття. Сприйняття – це активний процес, який створює, а не фіксує реальність. Приймаючи рішення, противник використовує інформацію про район конфлікту, свої війська та війська противника, про їх бойові можливості тощо. На основі технологій стратегічних комунікацій забезпечується такий вплив на канали отримання інформації, зміст повідомлень, які переведуть рішення, що приймаються, у потрібне русло. Противник використовує найсучасніші методи оптимізації та проводить пошук оптимального рішення. Однак, це буде не дійсно оптимальне рішення, це буде рішення, яке було заздалегідь визначено нами. Для того, щоб прийняти власне ефективне рішення, необхідно знати, як формується рішення противника, яке ґрунтується на інформації, яку він вважає правдивою.

Стратегічні комунікації в цьому процесі забезпечують функціонування національної системи стратегічного, оборонного і оперативного планування та зниження результативності системи оперативного планування противника.

Коли процес прийняття рішень стає мішенню, необхідно забезпечити безпеку власної стратегічної і оперативної функції. Інформаційні, культурні, структурні і нормативні недоліки в процесі прийняття рішень з питань національної безпеки можуть бути найсерйознішою загрозою безпеці країни проти гібридних нападів.

Основними завданнями стратегічних комунікацій в умовах протидії гібридній війні є такі:

- демонізація і деморалізація противника;
- легітимізація своїх дій в очах населення;
- мобілізація цільових груп населення;
- підтримка власних політичних еліт.

Для вирішення цих завдань додатково стратегічні комунікації здійснюють:

- моделювання поведінки противника;
- імітацію його рішень в залежності від умов;
- вибір найефективнішого інформаційного впливу;
- вибір каналів впливу.

З метою результативного використання технологій стратегічних комунікацій і рефлексивного управління в протидії гібридній війні пропонується проведення комплексу таких заходів:

зосередження зусиль стратегічних комунікацій не на пропаганді, а на управлінні конфліктом;

визначення відповідального органу з планування і застосування технологій стратегічних комунікацій;

розробка плану застосування стратегічних комунікацій, до якого включити: мету, оцінку спроможностей, часові рамки, цільову аудиторію, канали передачі інформації, методи доведення інформації, структуру і спрямованість повідомлень, порядок організації взаємозв'язку з засобами масової інформації, асиметричні комунікації, очікувані результати;

забезпечити використання всього спектру електронних комунікацій: електронні засоби масової інформації (журнали, газети, інформаційні агентства), соціальні мережі та месенджери (найпопулярнішими є такі мережі, як Facebook, Instagram, Twitter, месенджери – Telegram та Viber), блоги, мобільний зв'язок;

розширити діалог між сторонами конфлікту, забезпечивши рівнозначне виробництво і споживання інформації сторонами конфлікту, що дозволить краще і швидше вибудувувати і корегувати повідомлення в залежності від ситуації, що склалася, і настроїв обраної аудиторії, тобто перейти до керування поведінкою цільової аудиторії і перебігом конфлікту;

врахувати обмеженість старих каналів стратегічних комунікацій (традиційних засобів масової інформації, навіть електронних, що значно поступаються міжнародним мережевим майданчикам), які засновані на монологічній базі, в результаті чого цільова аудиторія стає пасивним споживачем інформації, а це знижує ступінь довіри до стратегічних комунікацій;

планувати дії, які забезпечують вплив стратегічних комунікацій на сприйняття і світогляд як основні характеристики цільових аудиторій;

вжити заходи протидії миттєвому перехопленню та обробки інформації противником з метою її подальшої негативної зміни та поширення в соціальних мережах і традиційних засобах масової інформації, що заважає реалізації плану стратегічних комунікацій;

запровадити постійний моніторинг нових засобів масової інформації як частини стратегічних комунікацій і основного джерела інформації у XXI столітті;

розробити і впровадити автоматизовану систему моніторингу нових засобів масової інформації з метою ефективного використання соціальних мереж при роботі з тією чи іншою цільовою аудиторією, досліджувати послання (посилання), швидко збирати потрібну інформацію;

врахувати, що нові засоби масової інформації не забезпечують повного контролю над донесенням інформації до цільової аудиторії через загальну доступність соціальних мереж, що створює серйозні проблеми для стратегічних комунікаторів, які не можуть в повній мірі керувати меседжами до цільової аудиторії, внаслідок цього створюється серйозна загроза кібербезпеці Інтернету і розгортання серйозної інформаційної боротьби між стратегічними комунікаторами різних країн і втягнення в неї світової аудиторії, в результаті може знизитися ступінь довіри поміж населення різних країн, а також може бути легко підірваний авторитет будь-якої сторони конфлікту, що буде використано іншою стороною конфлікту;

виключити фактори, які знижують результативність роботи стратегічних комунікацій: відсутність чіткого плану, недооцінка міжкультурної комунікації та нових медіа;

вплив на прийняття рішення і процес управління противником розпочати з інформаційно-маніпулятивних підмін наративів: спочатку приховано, непомітно для свідомості цільової аудиторії, коли підміна розкриється, нові наративи вже будуть міцно закріплені, а повернення до старих вже практично неможливо;

забезпечити синхронізацію і структурування всіх вихідних інформаційних процесів стратегічних комунікацій, виключити відмінності в критеріях оцінки фактів;

поширити вплив технологій стратегічних комунікацій не тільки на суто військовослужбовців, а й на цивільне населення району конфлікту, цивільно-військові відносини;

зайняти відповідне місце в процесі розробки стратегії національної безпеки як механізм забезпечення взаємозв'язку між метою та діями при її реалізації;

сформуванню національну концепцію протидії гібридній війні, сформуванню розуміння і сприйняття її цільовими аудиторіями;

розробити єдиний універсальний підхід до роботи стратегічних комунікацій в умовах гібридної війни, низка досліджень (RAND Corp., Stratcom Lab., США) пропонують наслідування правилам бізнес-індустрії, застосування маркетингового підходу до стратегічних комунікацій, використання окремого

бренду для просування всіх форм діяльності стратегічних комунікацій, розроблення не тільки правил застосування сили, а й правил взаємодії;

застосувати міжкультурну комунікацію в роботі з цільовими аудиторіями, кожна культура має різні очікування і спосіб сприйняття подій, сприйняття є управлінням переконаннями, вміле використання технологій стратегічних комунікацій можна назвати сприйняттям під впливом зовнішніх сил, які змінюються для того, щоб досягти бажаного “спін-ефекту”, змінити дії супротивника.

3. Висновки і перспективи подальших досліджень

Масштабність загроз в інформаційній сфері дозволяє доповнити існуючі види стратегічного стримування (ядерного, сил загального призначення, кібернетичного) ще й стратегічним стримуванням за рахунок використання технологій стратегічних комунікацій – великомасштабного спеціального впливу на об’єкти інформаційного ресурсу та управління ймовірного противника.

Використання технологій стратегічних комунікацій в контексті інформаційного протиборства є важливим ресурсом гібридної війни, результативність стратегічних комунікацій визначить можливість досягнення перемоги у гібридній війні.

Author details (in Russian)

Стратегические коммуникации в современных войнах гибридного типа

Ольга Сальникова *, Игорь Сивоха **, Андрей Иващенко ***

** Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховського, проспект Воздухофлотский 28, г. Киев, 03049, Украина, e-mail: olga_salnikova@ukr.net, д.н.гос.упр., старший научный сотрудник, начальник учебно-научного центра стратегических коммуникаций в сфере обеспечения национальной безопасности и обороны.*

*** Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховського, проспект Воздухофлотский 28, г. Киев, 03049, Украина, e-mail: stratcom@пюоу.org.ua, научный сотрудник научно-исследовательской лаборатории.*

**** Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховського, проспект Воздухофлотский 28, г. Киев, 03049, Украина, e-mail: ivascha@ukr.net, к.т.н., доцент, старший научный сотрудник Центр военно-стратегических исследований.*

Аннотация: В современном мире сочетание пропаганды, дезинформации, психологического давления, атак на информационные и коммуникационные системы представляют опасность не меньшую, чем традиционные системы вооружений.

Результативные сценарии противодействия гибридным угрозам основываются на использовании современных технологий стратегических коммуникаций, управлении субъектами военных конфликтов, обработке информации.

Целью данной статьи является анализ основных концепций современных войн гибридного типа и определения, цели, задач и особенностей стратегических коммуникаций.

Для разработки сценариев противодействия гибридной войне предлагается интегрированное использование технологий стратегических коммуникаций и рефлексивного управления.

Ключевые слова: современные войны гибридного типа, стратегические коммуникации, информационные технологии, рефлексивное управление.

Author details (in English)

Strategic communication in the modern hybrid warfare

Olha Salnikova *, Igor Sivokha **, Andrii Ivashchenko ***

* *The National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy,*

28, Povitroflotsky av., Kyiv, 03049, Ukraine,

e-mail: olga_salnikova@ukr.net,

Doctor of public administration, senior researcher,

Chief of Education and Research Centre for Strategic Communications in sphere of national security and defense.

** *The National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy,*

28, Povitroflotsky av., Kyiv, 03049, Ukraine,

e-mail: stratcom@nuou.org.ua,

Researcher, Scientific and Research Section, Education and Research Centre for Strategic Communications in sphere of national security and defense.

*** *The National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy,*

28, Povitroflotsky av., Kyiv, 03049, Ukraine,

e-mail: ivascha@ukr.net,

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,

Senior Research Fellow, Center for the Strategic Studies.

Abstract: In today's world, the combination of propaganda, disinformation, psychological pressure, and attacks on information and communication systems pose a danger no less than conventional armament. Productive scenarios for counteracting hybrid threats are based on the use of modern technologies of strategic communications, management of subjects of military conflicts, and information processing.

This article is aimed at analyzing the basic concepts of modern hybrid warfare and finding place, purpose, objectives, and features of strategic communications.

An integrated use of strategic communications and reflexive control technologies is proposed to develop hybrid warfare scenarios.

Keywords: modern hybrid warfare, strategic communications, information technologies, reflexive management.

Використана література

1. Hoffman F.G. Hybrid Warfare and Challenges / Joint Force Quarterly. – 2009. – 1st Quarter-No52, p. 34-39.

2. 2015 National Military Strategy of the United States of America. URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2015-National-Military-Strategy-Summary.pdf>.
3. Кокошин А. А. Вопросы прикладной теории войны. Москва: Изд. дом Высшей школы экономики, 2018. 227 с.
4. Bērziņš J. Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy. – Center for Security and Strategic Research: National Defence Academy of Latvia, 2014.
5. Sinclair N. Old Generation Warfare: The Evolution – Not Revolution – of the Russian Way of Warfare// *Military Review* – 2016, May-June, p. 8-15.
6. Gorka S. (2016) How America Will be Attacked. Irregular Warfare, the Islamic State, Russia, and China. *Military Review*, September-October p. 30.
7. Іващенко А.М. Еволюція поглядів на стратегію сучасного гібридного конфлікту та сценарії протидії гібридним загрозам. Зб. наукових праць ЦВСД НУОУ № 1(53) 2015 р. с. 18-23.
8. Сальнікова О.Ф., Міщенко В.Б., Шидлюх В.В., Антоненко С.І. (2017) Використання технологій стратегічних комунікацій в системі управління Збройними Силами України. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. № 3 (30). С. 61-66.
9. Сівоха І.М., Ворович Б.О. Війни ХХІ століття і технології “гібридної війни”. Зб. наукових праць ЦВСД НУОУ № 1(53) 2015 р. С. 24-30.
10. Lefebvre V. Algebra of Conscience: A Comparative Analysis of Western and Soviet Ethical Systems. Dordrecht, Holland, D. Reidel Publishing, 1982, 220 p.
11. Lefebvre V. Lectures on the Reflexive Games Theory Paperback. September 2, 2010.

References

1. Hoffman F. (2009) Hybrid Warfare and Challenges / *Joint Force Quarterly*. 1st Quarter-No 52, p. 34-39.
2. 2015 National Military Strategy of the United States of America. <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2015-National-Military-Strategy-Summary.pdf>.
3. Kokoshin A. Questions of applied theory of war. M.: Izd. House of the Higher School of Economics, 2018. – 227 p. [in Russian]
4. Bērziņš J. Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy. – Center for Security and Strategic Research: National Defense Academy of Latvia, 2014. [in Latvia]
5. Sinclair N. (2016) Old Generation Warfare: The Evolution – Not Revolution – of the Russian Way of Warfare. *Military Review*. May-June, P. 8-15.
6. Bitter S. How America Will Be Attacked. Irregular Warfare, the Islamic State, Russia, and China // *Military Review*, 2016, September-October – p. 30.
7. Ivashchenko A. (2015) Evolution of views on strategy of modern hybrid conflict and scenarios of countering hybrid threats. *Center for Strategic Studies*, № 1 (53). 18-23. [in Ukrainian]
8. Salnikova O., Mishchenko V., Schidlyukh V., Antonenko S. Use of Strategic Communications Technologies in the Governance System of Armed Forces of Ukraine. *Modern Information Technologies in Security and Defence*/№ 3 (30).2017 c. 61-66. [in Ukrainian]
9. Sivokha I., Vorovich B. (2015) XXI Century Wars and Hybrid War Technologies. *Center for Strategic Studies*, № 1 (53). 24-30. [in Ukrainian]
10. Lefebvre V. Algebra of Conscience: A Comparative Analysis of Western and Soviet Ethical Systems. Dordrecht, Holland, D. Reidel Publishing, 1982, 220 p.
11. Lefebvre V. Lectures on the Reflexive Games Theory Paperback. September 2, 2010.

© 2019 by the authors; Social development & Security, Ukrainian. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CCBY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).